

FOTOGRAF: RENE BLAUWENDRAAT

Jaap Blauwendraat

Gepassioneerde techneut met een luisterend oor

Al meer dan vijftwintig jaar reviseert en repareert Jaap Blauwendraat vleugels en piano's.

Met het revolutionaire PTD-systeem analyseert en optimaliseert hij de instrumenten en biedt hij o.a. mensen met handblessures als het ware een kans om weer te spelen. "Ik vind het heel leuk om er precies achter te komen waar mijn klanten blij van worden."

“Ik kwam steeds vaker in aanraking met instrumenten die gewoon niet fijn speelden”, vertelt Jaap Blauwendraat in zijn atelier. “Ik speel zelf piano en ik voelde met regelmaat een soort van traagheid en onregelmatigheid in de toetsen. Alsof je aan het fietsen bent in een te zware versnelling over een ongelijkmatige weg. En ik merkte op dat bijvoorbeeld een trillertje tussen c’ en cis’ wél lukte en bijvoorbeeld een octaaf hoger minder goed.”

Blauwendraat zag vroeger al op zijn stageplek dat nieuwe hamerkoppen lichter werden gemaakt omdat het mechaniek niet fijn speelde. Het was duidelijk dat je niet zomaar hamerkoppen van oude instrumenten kunt vervangen. “Ik kocht ze toen, zoals gebruikelijk, op de lengtemaat van de oude hamerkop. Het resultaat was echter niet bevredigend.”

Hoe komt dat?

“Oudere instrumenten tot de zeventiger jaren hebben relatief lichte hamerkoppen. De overbrenging in het mechaniek werd op metrische basis en door ervaring bepaald in samenhang met het gewicht van de hamerkop. Er kwam echter een toenemende behoefte aan meer klankvolume. Door verbetering van de machines waarmee het vilt om de hamerkern wordt geperst, kon meer vilt onder hogere druk worden samengeperst. Dit levert een grammen zwaardere hamer op.”

Het resultaat na revisie is dus een zwaarder spelend instrument. Niet zo gek, want je probeert een oud instrument, waarvan de overbren-
gingsverhouding en de hamers prima met elkaar in balans zijn, te
reviseren met veel zwaardere hamerkoppen. Logischerwijs raakt dan
de balans zoek. Het is dan gebruikelijk om in de toets meer lood te
plaatsen om het gemiddelde neergewicht van 50 gram te bereiken.
“Maar het enige dat je dan compenseert is het statische neergewicht,
terwijl de dynamische speelbelasting juist dramatisch is toegenomen.
Met name bij een vleugel leidt dit tot onplezierig spelend mechaniek.”

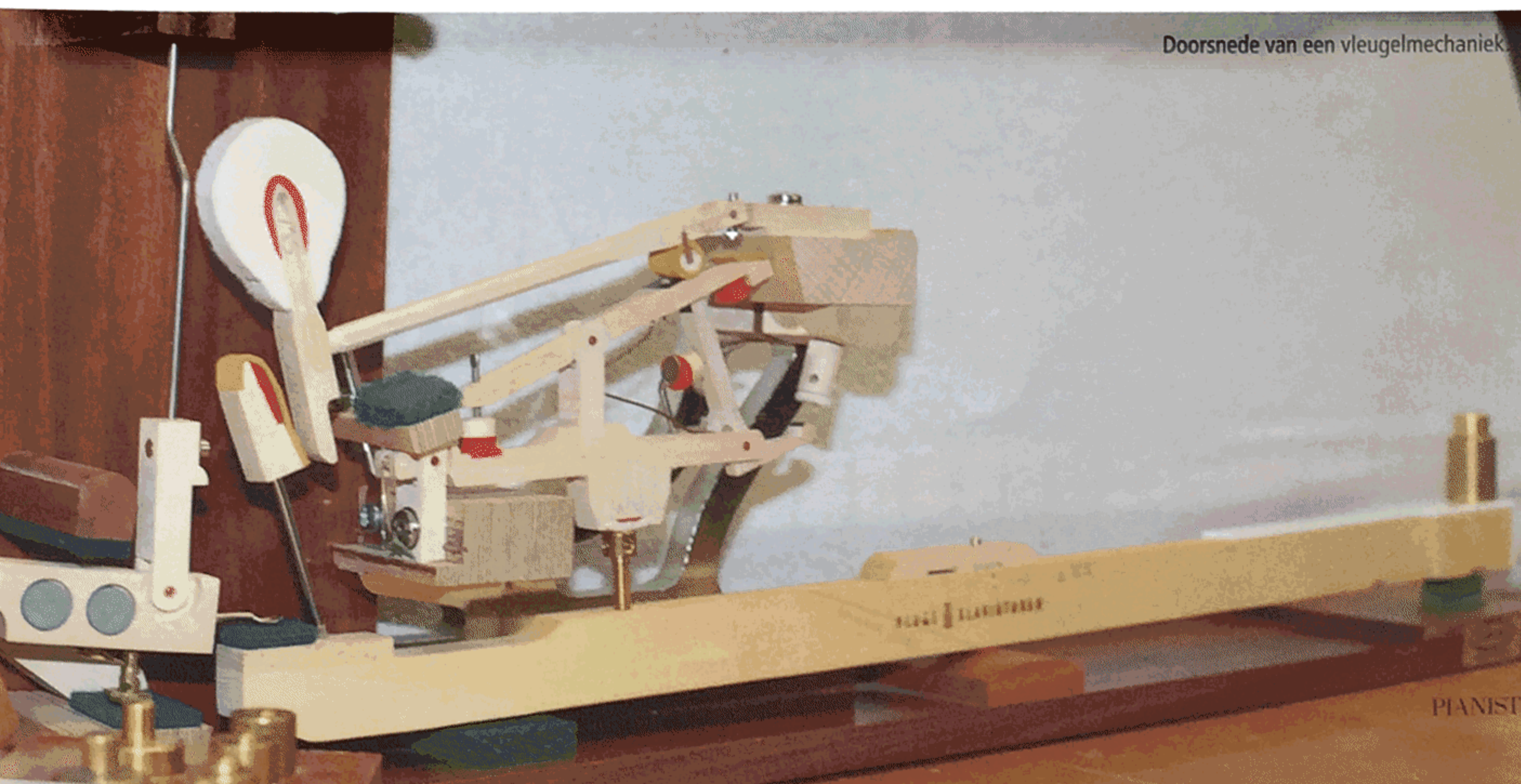
PRECISION TOUCH DESIGN (PTD)

De PTD-methode begint met een weging van losse componenten van het mechaniek. Na weging kan het resultaat per (naastgelegen) toon of gebied flink verschillen. Onregelmatigheden kunnen grafisch in kaart worden gebracht. In verschillende grafieken zie je precies hoe het is gesteld met de huidige overbrengingsverhouding in het mechaniek, het aanslaggewicht, frictie, het balansgewicht en het gewicht voor in de toetsen. Vervolgens worden de gegevens bewerkt tot een evenwichtiger geheel en kan het mechaniek worden aangepast. Het eindresultaat is een gelijkmatig instrument op maat voor zowel de pianist als de luisteraar.

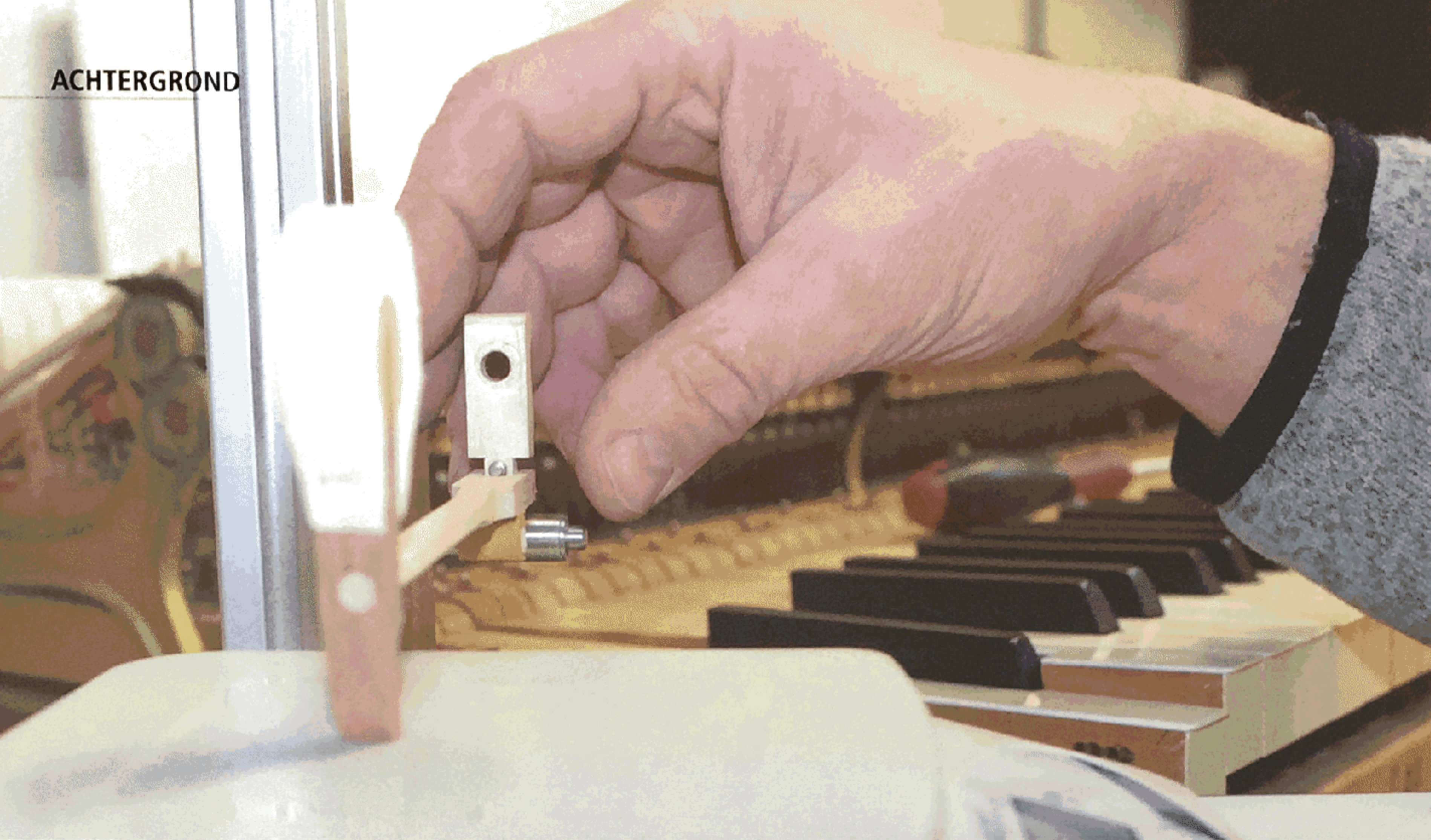
Meer informatie: www.ptdae.com

.Het klinkt niet als een logische oplossing.

“Dat was het zeker niet, maar men wist niet beter. Totdat rond 2000 in Nederland de Precision Touch Design methode (PTD) van David Stanwood werd geïntroduceerd. Het was een enorme eyeopener. Je had gereedschap in handen om al die ongemakken op te lossen. Het aardige van Stanwood is dat hij in kaart heeft gebracht welk aanslaggewicht (strike weight) bij welke overbrengingsverhouding (ratio) past. Een wetenschappelijke benadering op basis van weging van mechaniek-onderdelen, met de pianist als uitgangspunt.”

Doorsnede van een vleugelmechaniek

Het wege van een bovenhamer.

Stanwood maakte in 1992 zijn techniek wereldkundig. Toch heeft het nog een behoorlijke tijd geduurd voordat er ook hier een academy werd opgericht.

“Klopt. PTD is eerst op het Noord-Amerikaanse continent verspreid. Dankzij het internet kregen Michiel van Loon en Frans Pietjouw er weet van en toogden zij naar David Stanwood om opgeleid te worden. Onder de Nederlandse technici heerste deels scepsis en deels interesse. Desondanks hebben Frans Pietjouw en Wim Feldhaus vanaf 2000 het systeem hier samen met Stanwood verder ontwikkeld. Het zijn twee helden, vind ik. Zij sparen kosten noch moeite om het systeem in Europa te verspreiden. Ze zijn overal bezig: Frankrijk, Engeland, maar ook Scandinavië. Zelfs in Duitsland, het hol van de leeuw. Duitsers zijn terecht trots op hun fabrieken, maar ook daar valt wel wat te verbeteren.”

Waar komt die scepsis dan vandaan?

“De gevestigde fabrieken staan boven elke kritiek en een buitenstaander moet dan van goeden huize komen. Nu wordt de techniek eigenlijk met name door out of the box-denkende technici omarmd en krijgt het alsnog zijn ingang.”

Het afstemmen van de bespeelbaarheid aan de speelmogelijkheden van de pianist is dus waar Blauwendraat zich met zijn bedrijf in specialiseert. “Mijn kracht is dat ik goed kan luisteren naar mensen. Ik vind het heel leuk om er precies achter te komen waar

mijn klanten blij van worden om vervolgens maatwerk te leveren.” Hij houdt daarbij niet alleen rekening met persoonlijke voorkeuren, maar ook met eventuele fysieke beperkingen van bijvoorbeeld artrose of reuma. “Die mensen willen graag spelen, maar ze lijden. Door de gelijkmatigheid en het lichter afstellen van het mechaniek is het doorgaans weer mogelijk om te spelen of op hogere leeftijd door te spelen.”

Wereld van verschil

PTD kan dus een belangrijke rol spelen voor mensen die door verschillende klachten niet meer piano kunnen spelen. Muziekdocent Ad van Nederpelt werd jaren geleden getroffen door mysterieuze klachten. “Ik weet nog goed dat ik een bejaardencentrum piano speelde en dat ging niet helemaal lekker. In de twee weken erna bleef ik last houden van de vierde vinger aan mijn rechterhand. Zoals je weet is dat ook nog eens de minst onafhankelijke vinger. Ik kon moeilijk toonladders spelen. Daarna werd het voor mij een zoektocht van jaren.” Van Nederpelt ging op zoek naar een oplossing en kwam uit bij Medisch Centrum Haaglanden in Den Haag. “Daar heb ik dokter Rietveld geraadpleegd en hij kon

“Toen ik weer op mijn vleugel speelde, wist ik niet wat me overkwam. Wat een wereld van verschil!”

me niet verder helpen. Hij dacht dat het focale dystonie was, een motorische stoornis. Daar is weinig van bekend en het kan ook zomaar weer verdwijnen. Je moet je voorstellen dat bij een pianist de fijne motoriek in de hand vele malen verder ontwikkeld is dan bij iemand die geen piano speelt. Hij verwees me uiteindelijk door naar plastisch chirurg Sonneveld in Hoogeveen. Hij bekeek mijn zaak en besloot niet te opereren. Hij zei dat het om gezond weefsel ging en dat de oorzaak misschien niet eens in mijn spieren zat, maar in mijn hersenen. Daarna ben ik nog even bij Van de Klashorst in Duisburg geweest. Die man werkt met dispokinesis en is gespecialiseerd in het behandelen van muzikanten. Maar dat zou een duur traject gaan worden met al die tripjes en behandelingen.”

Dus besloot Van Nederpelt zijn probleem op een andere manier aan te pakken: zijn vleugel. Hij kreeg van zijn leerlingen al vaker de opmerking dat zijn Feurich zwaar speelde en daarom liet hij een stemmer langskomen. Die pompte er vervolgens lood in om de balans juist te krijgen. “Maar daarmee was het probleem niet mee opgelost. Zo’n vier of vijf jaar geleden kwam ik Jaap op het spoor. Hij kwam eens bij me

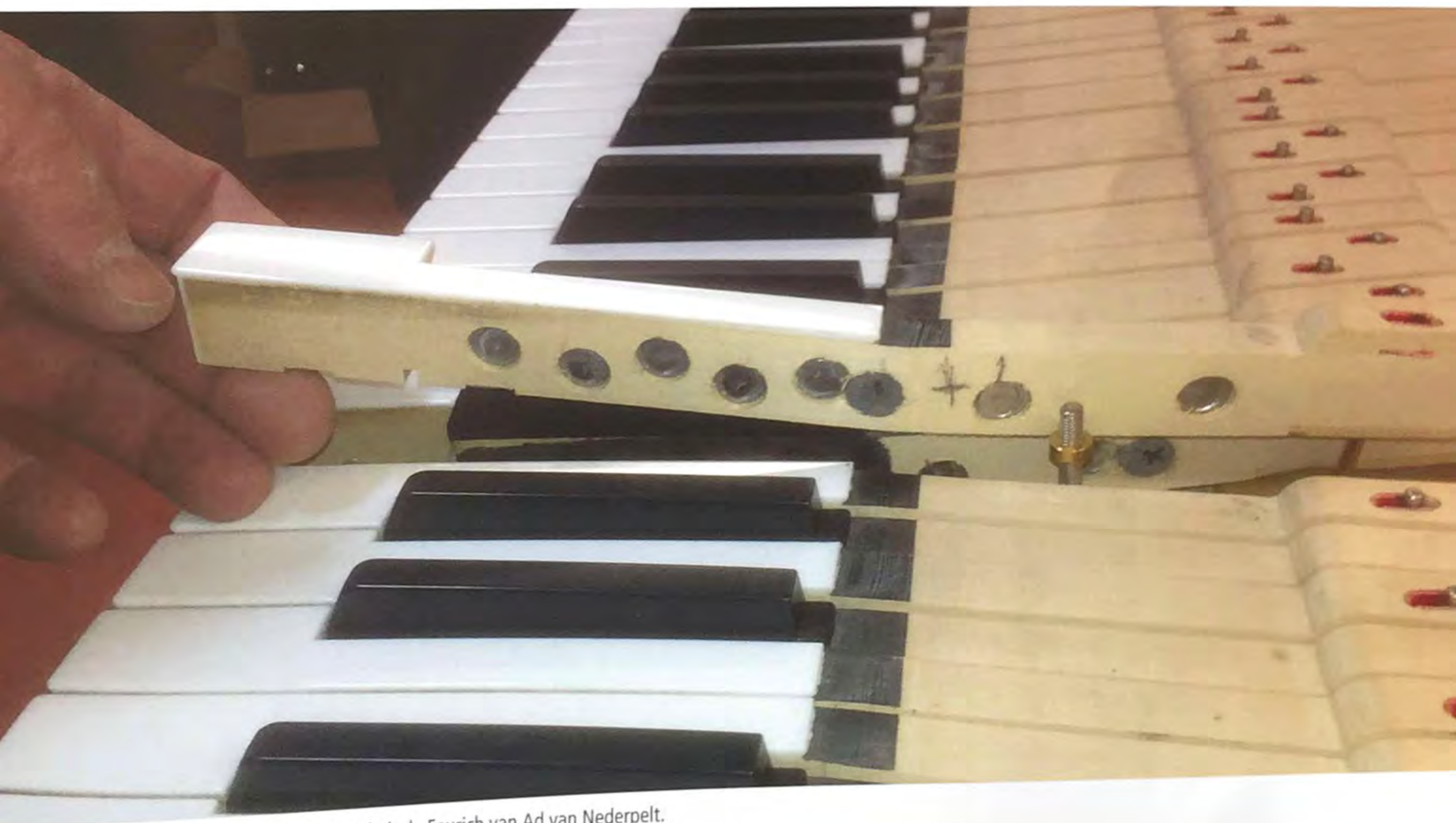
thuis om te kijken en vertelde me dat het instrument ontzettend onregelmatig was. Vervolgens heeft hij het hele mechaniek meegenomen en is daar twee weken lang mee bezig geweest. Toen ik weer op mijn vleugel speelde, wist ik niet wat me overkwam. Wat een wereld van verschil! Het probleem met mijn hand is misschien niet opgelost, maar ik kan gelukkig weer spelen.”

Toekomst

Hoewel pianobouwers en -technici hechten aan tradities, kan de PTD-methode op steeds meer draagvlak rekenen. De PTD Academy Europe leidt met regelmaat groepen technici op tot PTD-technici. Blauwendraat: “Ik zou het een goed initiatief vinden als Opleiding Pianotechniek in Amsterdam het analytische gedeelte van de methode op zou nemen als lesstof om zo kennis op te doen van de krachten in het mechaniek. Kijk, het hoeft niet altijd te leiden tot de uitvoering van een PTD, maar met een analyse weet je tenminste wat je aan een mechaniek hebt. Ook hoop ik dat er bij de pianist en pianodocent meer besef komt van het belang van een optimaal werkend mechaniek.”

TEUN VAN ROOIJ

Voor meer informatie: www.pianoservice.nl

Een toets met extreem veel lood uit de Feurich van Ad van Nederpelt.